

Оксана Кравченко

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
okskravchenko@mail.ru

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ

Сучасні процеси реформування системи освіти потребують ґрунтовного вивчення досвіду трансформаційних процесів попередніх епох задля виявлення і врахування позитивних тенденцій та неповторення негативних наслідків, теоретичного обґрунтування стратегічних орієнтирів на основі розробки методологічних засад освітньої галузі. Водночас вирішення цих завдань є базовою основою існування і розвитку національної культури. Саме культуроцентричний характер є визначальним у соціальному, політичному та економічному положенні країни. У цьому контексті система освіти виступає одним із соціальних інститутів вироблення культури, в свою чергу культура є своєрідним механізмом трансляції соціального досвіду, відповідно має педагогічну складову. У цьому контексті набувають актуальності дослідження, спрямовані на вирішення нагальних проблем у сучасній культурній ситуації, серед яких – відповідність системи освіти новим суспільним перетворенням, новій соціокультурній ситуації.

Будучи виявленням способів і норм соціальної організації та регулювання життєдіяльності суспільства, культура має низку функцій: соціально-регулятивну, комунікативно-репродуктивну, ціннісно-орієнтаційну та ін. Культура не зводиться лише до результатів діяльності, це і сама діяльність: саме так вона представляється нам як світоглядна, політична, технологічна, виробнича, культура людського спілкування, екологічна, правова, художня та ін. Культура є продуктом суспільної діяльності, незалежно від того, в якій формі – колективній чи індивідуальній – вона здійснювалася. Тому головна родова ознака культури – це

неприродне, діяльнісне, суспільне джерело її походження та розвитку, яке має загальний характер [3, с. 50].

Дослідження і вивчення культурних процесів є предметом культурології, яка оформилася в 60-х роках минулого сторіччя, зробивши своєрідним об'єктом вивчення соціально-історичні процеси розвитку суспільства і становлення людської особистості. Інакше кажучи, культурологія – це наука про взаємодію особистості, суспільства і культури.

З огляду на те, що основним носієм і творцем культури є людина, розглянемо освітній аспект засвоєння культури людиною та її трансляції від покоління до покоління. Тож звернемося до визначення, запропонованого вітчизняним вченим С. Гончаренком, який у вужчому розумінні розглядає культуру як сферу духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, духовної творчості, а також установи й організації, що забезпечують їхнє функціонування. Водночас під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльністю [5, с. 248].

У структурі культури як феномену саме система освіти належить провідне значення. Стратегічне планування актуальних освітніх парадигм нерозривно пов'язано із соціологічним і культурологічним визначенням мети освітнього процесу. Сьогодні здійснюються численні спроби теоретично виявити особливості взаємозв'язку культури, освіти і соціуму. Перспектива розвитку гуманітарної науки XXI ст. пов'язана із вирішенням завдання оцінки значення культури у процесі реалізації освітнього плану людства [7].

Призначення культури – перетворення, якісна зміна і створення обох суб'єктів світовідношення – людини і світу. Освітній потенціал ідеалів культури розкривається як пізнання, спрямування ціннісних орієнтацій, наділення мовою спілкування, комунікативне єднання, повідомлення технологій діалогу та ін. Домінуючі ідеали культури визначають освітні ідеали, і змінити пріоритет у виборі домінуючих культурних еталонів можна лише через зміну освітніх ідеальних орієнтирів.

Ідеалоосвіта – це процес діяльнісного становлення еталону культури як ідеального репрезентанта світовідношення, актуального для більшого чи меншого числа індивідів. Для здійснення операції актуалізації еталону культури необхідний такий суб'єкт як людина. Людина створює еталон культури як актуальний, дієвий, а культурний еталон творить людину як суб'єкта ідеалоосвіти. Створюючи ідеали культури, людина одночасно стає і повноцінним суб'єктом культури, і суб'єктом соціуму, що підпорядковується реалізації комунікативної місії культури. Орган, що виконує функцію технологічного розкриття ідеалів культури в культурі – це освіта. Ідеали культури затребувані системою освіти, яка живе, технологізує, і тим самим, трансформуючи їх в освітні ідеали [7].

Таким чином, культура організовує соціум і підтримує його розвиток своїми ідеалами. У результаті постає можливість сформулювати закон соціально-культурної рефлексії: культура формує соціум, а соціум у відповідь забезпечує культурі можливість саморуху і саморозвитку. Відношення між системою культури і системою соціуму будується через систему освіти.

Ідеали, створені як основа системи культури у формі освітніх ідеалів, справляють сприятливий вплив на соціум. Так вибудовується ланцюг трансформацій: ідеал культури – освітній ідеал – соціальний ідеал. Ідеали культури приводять до появи соціальних ідеалів, тобто укріплюють систему соціуму за допомогою того іманентного освітнього потенціалу, яким володіють.

Система культури керує розвитком системи соціуму, генеруючи соціальні ідеали як форми прояву власної освітньої активності. Система соціуму і система культури перебувають у тісному взаємозв'язку. Ідеали культури трансформуються у соціальні за допомогою освіти [7].

Російський вчений М. Аріарський, який досліджував соціальну і психолого-педагогічну проблему інкультурації особистості, є автором концепції педагогічної культурології – це місток між культурою як історично

вмотивованим рівнем розвитку суспільства, як системою способів і результатів розвитку сутнісних сил людини і педагогікою як наукою про виховання, освіту і навчання людини відповідно до вимог людського розвитку.

Педагогічна культурологія – це галузь науки і соціальної практики, яка інтегрує у собі основи філософської антропології, культурології і педагогіки і, спираючись на їх взаємодію і взаємовплив, розкриває методику соціально-культурної просвіти і залучення індивіда у культурну діяльність, що сприяє перетворенню знань про культуру у морально-естетичні переконання, у норми і принципи духовного життя. Цільова установка педагогічної культурології – залучення людини у світ культури [1].

Як відомо, педагогіка – це не лише сфера наукових досліджень, пов'язаних із вихованням, навчанням і освітою. Вона являє собою частину гуманітарного знання і одночасно виступає частиною культури. Педагогіка як наука займається вивченням закономірностей свідомої цілеспрямованої передачі соціального досвіду (тобто змісту культури) з покоління в покоління. Тобто, будучи частиною культури, педагогіка, з одного боку, слугує виробленню і розвитку культури, з іншого – виступає базою збереження чи змінення традиційних культурних цінностей [6].

Педагогічна культурологія являє собою сферу гуманітарного знання, що виступає в якості методології соціокультурного вироблення, що вивчає загальні закономірності педагогічного процесу, спрямована на отримання систематизованих знань про форми і методи трансляції соціального досвіду і яка розробляє варіанти практичної організації культурно-освітньої практики [1].

I. Відт розробила структуру рівнів педагогічної культурології: на рівні фундаментальних завдань – це обґрунтування освіти як феномену культури, виявлення морфології освітньої сфери (а не вузькоінституційної системи) як підсистеми культури; на рівні антропологічних завдань – виявлення еволюції людського знання у всіх культурно-освітніх середовищах (а не лише власне

системи освіти). На рівні прикладних завдань – розробка технології модернізації освітньої сфери у відповідності із закономірностями культурної еволюції і сучасного культурного етапу [4].

З названого розуміння випливає, що в основі конкретних форм і методів професійної діяльності суб'єктів педагогічного процесу завжди лежить певний, історично сформований соціокультурний комплекс. Механізми та закономірності функціонування цього соціокультурного комплексу роблять визначальний, хоча і не завжди прямий, вплив на систему освіти, задаючи межі її виховних та освітніх можливостей. Але класична педагогіка ці механізми, закономірності та кордони не досліджує. Вони являють собою предмет педагогічної культурології [1].

Таким чином, система освіти є визначальною у виробленні, збереженні та передачі соціокультурного досвіду, разом з тим є складовою загального культурного процесу. Це вмотивовує необхідність дослідження та вироблення методологічних засад та технологій протікання освітнього процесу у напрямі засвоєння культури людиною та її трансляції від покоління до покоління. Встановлено, що стратегічне планування актуальних освітніх парадигм повинно нерозривно бути пов'язано із соціологічним і культурологічним визначенням мети освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Бенин В.Л. Педагогическая культурология: курс лекций \ В.Л. Бенин. – Уфа: БГПУ, 2004.
2. Бирженюк Г.М. Педагогика постижения культуры \ Бирженюк Г.М. \ Педагогика. – 2012. – № 2. – С. 116-121.
3. Богуцький, Юрій Петрович. Стан та перспективи розвитку культури в Україні [Електронна копія] / Юрій Богуцький. — Електрон. текст. дані (1 файл : 22,9 Мб). — К. : ДАКККіМ, 2004
4. Видт И. Е. Образование как феномен культуры : эволюция образовательных моделей в историкокультурном пространстве: дис... д-ра пед. наук. – Тюмень, 2003
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене \ С.У. Гончаренко. – Рівне : Волинські береги, 2011. – 552 с.
6. Жукова Е.Д. «Культурология образования» и «педагогическая культурология» : поиск идентичности \ Жукова Е.Д. \ Современный университет : теория и практика. – Режим доступу: lib.herzen.spb.ru/text/zhukova_1_13_27_31.pdf
7. Тарасова М.В. Образовательная реализация идеалов культуры в системе социума \ Тарасова М.В., Кудашов В.И. \ Философия образования. – 2014 – № 6. – С. 94-105.

